

KÜLTEPE KAZISI HAKKINDA Prof. LANDSBERGER'İN RAPORU

Türk Tarih Kurumu Başkanlığına

İki gün müddetle Kültepedeki kazılarda bulundum. Kazı usûlünü yerinde gördüm. Program hakkında hâfirle görüştüm ve bu kazıda elde edilen tabletlerden yüz yirmi tanesini okudum ve muvakkat transkripsiyonunu yaptım. Karum Kanış'in kurtarılabilirliğinden ve kurtarılacağından dolayı zevk ve memnuniyet duyuyorum; çünkü bir taraftan köylülerin, diğer taraftan Hrozny'nin alelacele yürüttüğü kazılar, bir hırsızlık kazısından çok farklı olmadığından ve ayrıca neticeleri de bugüne kadar neşredilmediğinden ve büyük bir ihtimalle de neşredilmeyeceğinden dolayı, bu muazzam eski merkezin bozulmuş ve kaybedilmiş olduğundan daima korkmuştum. Fakat şimdi ufak tefek tahripler bir yana bırakılırsa, bir kül halinde Karum'un tamamıyla ilmî bir tarzda restore edilebileceğini öğrenmiş bulunmamız, bu muvaffakiyetli kazının ilk ve en mühim bir neticesidir. Zira

a) Bir defa Karum'un bilindiğinden çok daha büyük olduğu öğrenilmiştir. İlk itibarî ölçülere göre bunun boyu 500×1000 metredir.

b) Ayrıca kolonistlerin evleri de, bilindiğinden çok daha derinlere inmekte, yani höyüklerde olduğu gibi, üç yapı katının üst üste sıralandığı bu kazıda iyice görülmektedir. Henüz ana toprağa varılmamış olmasına rağmen bu müşahede bir gerçektir. Hrozny'nin ve kaçak kazıların kolonistlerin eski yapı katına kadar inememeleri mesut bir tesadüf olmuştur. Burada ilk arzumuz, kültür tarihinin bu yegâne canlı örneğini sonuna kadar ve bir programa göre kazmaktır. Türk Tarih Kurumunun bu cazib ve mühim konuyu ihmal etmeyeceğine suret-i kat'iyede eminim. Bu program yirmi, yirmi beş yıl sürdürülebilir. Yalnız bunun için bu muazzam merkezin bir an evvel devlet malı olması şarttır.

c) Tahsin Özgüç'ün başkanlığında ve Nimet Özgüç'ün ve Mahmut Akok'un asistanlığında yürütülen bu kazı, ilmî ve modern kazı tekniğine uygun bir kazı için tipik bir örnektir. Kolonistlerin

evleri, Açıana'da Woolley'in meydana çıkardığı muazzam saraylar gibi temizlenmiş ve o şekilde takdim edilmiştir. Anadolu'nun müstakbel ziyaretçileri için Kültepe en mühim bir ziyaret merkezi olacaktır. Bugüne kadar maden buluntularına rastlanmamışsa da açığa çıkarılan tablet ve çanak çömlek nevinden âsârın fevkalâde ilmi bir değeri vardır. Bundan başka, bu kadar kısa bir zamanda elde edilen 250 tabletin Karum'un münferid evlerine, odalarına ve semtlerine göre dağılışını tefrik etmedeki muvaffakiyet, Karum'un canlı bir haritasını ziyaretçilerinin gözleri önüne sermiştir.

ç) Bugüne kadar kazı iki yerde temerküz ettirilmiştir. Henüz neticeleri neşredilmeyen Hrozny'nin kazısı sahasına bitişik olan A ocağında bugüne kadar yüz kadar tableti bilinen Lākīpum'a ait bir arşiv, aynı arşive ait olan bir sürü tabletle tamamlanacaktır. Fakat bu sahada yapılan kazının asıl ehemmiyeti Lākīpum evinin altında Adat Zululi'nin evinin de bulunmuş olmasındadır. Lākīpum'dan en az bir nesil daha eski olan bu ticaret arşivi ilk defa keşfedilmiş ve her açığa çıkarılan tabletleriyle miktarı yükselen bu arşiv yine bir kaç yüz tableten ibaret olacaktır.

d) B adı verilen ikinci ocakta Uzua'nın evi bulunmuştur. Bu şahsın karakteri kuvvetli bir Anadolu muhitinde yaşamış olmasındadır. Burada A ocağındaki kadar bol tablet bulunmamışsa da, bulunanlar çok mühimdir. Bu çağa ait bir evin bütün hususiyetleri burada iyice görülebilmektedir.

Bugüne kadar elde edilen ilmi neticeler:

1. Aşağı yukarı yüzyıllık bir devreyi ikiye bölebiliriz. Buna göre bütün çanak çömleği ve emsalini iyice tarihlemek mümkün olmuş ve ayrıca bu çağda Anadolu kronolojisi de ciddi bir istikamete yöneltilmiştir (Bu ancak yirmi beş gündenberi 35 amele ile elde edilen fevkalâde bir neticedir). Böylece İç-Anadolu'daki bütün höyüklerin sabit bir noktası tesbit edilmiş bulunmaktadır.

2. Bu devre Anadolu'nun eski tarihinde en zengin olan bir safhadır. Yalnız bu, bu memleketin bu çağındaki zenginliğini isbata kâfidir. Ev şekilleri, çanak çömlek ve gömme âdetleri şimdi aydınlatılmış bulunmaktadır. En ehemmiyetli noktaları şöylece sıralayabiliriz: Bu güne kadar Kapadokya boyalıları bu sahada bulunmamıştır. Bunlar ya eskidir veya yoktur. Boyalı Hitit çanak çömleğinin mükemmel misalleri bol ve güzeldir. Bunlar Hitit çanak çömleğinin en mükemmel misallerini takdim etmektedir. Evler, uzunluğuna kurulmuş bir

durumdadır. Mükemmel bir tuğla yapı tekniği vardır. Bugüne kadar idol bulunmamıştır. Yalnız kalıplarıyla tanınan tasvirler, yeni örneklerle teyid edilmiştir.

3. Bugüne kadar 3000 Kapadokya tableti malûmdu. Fakat biz muhtelif muhabereleleri ve kronolojilerini ancak dahilî münasebetlerine göre ve güçlkle tayin etmeğe çalışıyorduk. Fakat şimdi bu kazı sayesinde münferid firmalar ve kronolojilerinin aydınlığı, buluntuların bu durumuyla hemen göze çarpmaktadır. Böylece Kapadokya tabletleriyle iştilgal eden filoloji tamamen yeni bir esasa dayanacaktır. Assirioloji'de buna ancak bir paralel vardır ki o da Nuzi buluntularıdır. Fakat Nuzi küçük bir köydü; Kaniş ise bu çağda büyük bir ticaret istasyonu idi. Bu neticeleri filoloji bakımından takdim edebilmek için, Nuzi'de yapıldığı gibi büyük bir ilmî heyetin bir kaç sene çalışması gerektir. Hrozny'ninkiler de dahil olmak üzere, Kültepe'den getirilen ve çıkarılacak olan bütün tabletlerin sahibi Türkiyedir. Her iki grupun da neşri Türk âlimlerine aittir. Hâfirin plân karelerine dikkat edilirse, buluntuların ne şekilde dağıldığı hemen anlaşılacaktır.

4. Bu tabletler Dünya ve Anadolu ticareti için ne kadar mühimse, bunların üstünde görülen mühür baskıları da o kadar önemlidir. Bugüne kadar bulunan mühürler, idarende hazırlanan bir eserde toplanmış ve üslûp guruplarına göre tasnifleri yapılmıştı. Henüz neşredilmeyen bu eski malzeme ile, şimdi yeni bulunanları bir arada ve Türkiye'de bir korpus balinde neşrettirmek için çalışacağım. Şimdi Tahsin Özgüç'ün kazısında Şaluvanda tipi dediğimiz tipin en güzel mümessili meydana çıkarılmış bulunmaktadır. Bundan başka, yeni bir sürü Babil silindir mühür baskıları, ayrıca malûm olan bir kaç mührün de sahipleri keşfedilmiştir. Meselâ Raphatim mührü olarak tanınan çok karasteristik bir mührün yukarda zikrettiğimiz büyük tüccar Lākīpum'un mührü olduğu açıklandı.

5. Kazı beklenmedik sonuçları birdenbire ortaya atmıştır. Uzua'nın evinde bir sürü edebî metinler bulunmuştur. Bugüne kadar bilinen 3000 Kültepe tabletinde tek edebî metin, yani çocuk katili dişi Domen Lamuştu'ya karşı bir büyü nüshası vardı. Bu metin bir evde bir muska olarak kabul edildi. Fakat Tahsin Özgüç'ün idaresindeki bu kazıda ilk defa olmak üzere malûm adese şeklinde bir temrin tableti açığa çıkarılmıştır. Bu, muayyen

bir altın vezninin ne miktar gümüşe tekabül ettiğini izah etmektedir. Yeni kazıda açığa çıkarılan ve ehemmiyeti çok büyük olan ikinci metin, yine Uzua'nın evinde bulunmuştur. Maalesef bu tablet çok hırpalanmıştır. Bütün inceliklerine henüz nüfuz edemediğim bu metin, maruf Assur kralı İrişum'un tarihi bir kitabesinin kopyesidir. Bu kiral Kapadokya'nın iktisadî metinlerinde adı geçen Şarumkin'in selefidir. Ben iki parçadan ibaret olan ve bir evin iki muhtelif yerinde bulunan bu tableti birleştirdim. Ön yüzünde 35 satırı olup, bunların hepsinin kısımları vardır; yalnız ancak beş satırı tamdır ve bu beş satır da Assur'da Alman kazılarında taş üstüne yazılı olarak bulunan kiral kitabelerindekinin tamamen aynıdır. Bunda Assur'da inşa edilen bir saray ve mabetten bahsedilmekte ve Koyun kapısı'yla Arslan kapısı arasındaki büyük arazinin Assur tanrısına vakfından ve muhtelif bakır dökme eserlerinin hediyesinden bahsedilmektedir. Bu yeni kitabe sayesinde, Assur'da bulunan eski kitabenin daha kolay anlaşıldığını daha şimdiden sezmiş bulunuyorum. Assur kralı bizzat kendisine kiral unvanını vermektedir. Kiral unvanı tanrıya münhasırdır. O bizzat kendisine "Assur'un Ensisi," demektedir; fakat bu kelime Akadcada "İşşakku," şeklinde geçmekte ise de burada ilk olarak "İşşiyak," eski şeklinde tekerrür etmektedir. Bundan başka kralın bu kitabede verdiği şecere de dikkate şayandır.

Müstakbel neticeler:

1. Bu edebî metinlerin varlığı, diğer edebî metinlerin ve bir mektebin bulunacağını ümit ettirmektedir.

2. Bu sistemli kazı, bu konuyu kusursuz olarak aydınlatacağını ve böylece ünik bir halin ortaya çıkacağını müjdelemektedir. Bir defa daha belirtmek isterim ki, bu vesikalar yalnız ticaret tarihi bakımından dolayı önemli değil, bilakis daha ziyade Anadolu kavimlerinin tetabuku ve halitesi hakkında ve en eski hukuk durumu bakımından da pek kıymetli kaynaklardandır.

3. Hâfirin esas gayesi belediye binasını, yani Bit Karim'i bulmak olacaktır. Köylünün kaçak kazıları bu yere de isabet ettirilmişse de, buradan ancak 50 tablet çıkarılabilmektedir. Hakikat halde arşivden daha binlercesi yerinde korunmuş olmalıdır. Neşrolunan tabletler arasında diğer Karumlarla yapılan muhabere de geçmektedir. Bilhassa Assur şehrinin belediyesiyle Karum belediyesinin muhabereleleri bulunursa, çok mühim şeyler öğrenilmiş

olacaktır. Ayrıca bu kazı, bu belediye binasının plânını, yani içtima mahallini, veznesini ve depolarını da aydınlatacaktır.

Netice olarak bu kazıya başlamak kararını veren ve bu vazifeyi en itimada şayan âlimlere tevdi eden Türk Tarih Kurumunu bilhassa tebrik ederiz. Bununla yalnız eski Anadolu'nun en belli başlı bir yeri ilim tetkikine açılmıyor; aynı zamanda dünya tarihinin ehemmiyeti inkâr edilmeyen en büyük bir merkezi de Türk âlimlerinin eline geçmiş bulunuyor.

Burada her kazı mevsiminde her şey çıkmalıdır; çıkmamış olması mümkün değildir. Bana bu sahanın ilk kurucusu olarak müsaade buyurulursa, bu raporun başlangıcında da teklif ettiğim gibi, bu kazının gelecek senelerin programlarına da alınmasını ehemmiyetle rica ederim.

Yine tekrar ettiğim gibi, bu işte aceleciliğe lüzum yoktur. Yalnız sabır, istikrar ve sebat lâzımdır. Bu, bu vazifenin istediği üç esaslı noktadır. Ben elimden geldiği kadar bu konunun dünya ölçüsünde bir değer kazanmasını sağlamak için ilmî bir propagandasını yapacağım; ve ayrıca arzu buyurulursa Amerika'da bu kazı için maddî yardımlar sağlamağa da çalışacağım.

Derin saygılarımla.
LANDSBERGER

